

het Hilligenpad

Pelgrimsroute
door Twente

Deze uitgave kwam tot stand in samenwerking met:

Landschap Overijssel, Dalfsen

Stichting Twickel, Ambt Delden

Deze uitgave werd financieel mede mogelijk gemaakt dankzij:

Het Cultuurfonds Overijssel, Zwolle

het
cultuurfonds

Provincie Overijssel, Zwolle

ISBN 978 90 5345 613 2

© 2024 Cecile Bögels/Landschap Overijssel, p/a Stichting Matrijs, Utrecht
Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden veeleenvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt in enige vorm of op enige wijze zonder voorafgaande toestemming van Uitgeverij Matrijs.

Inhoud

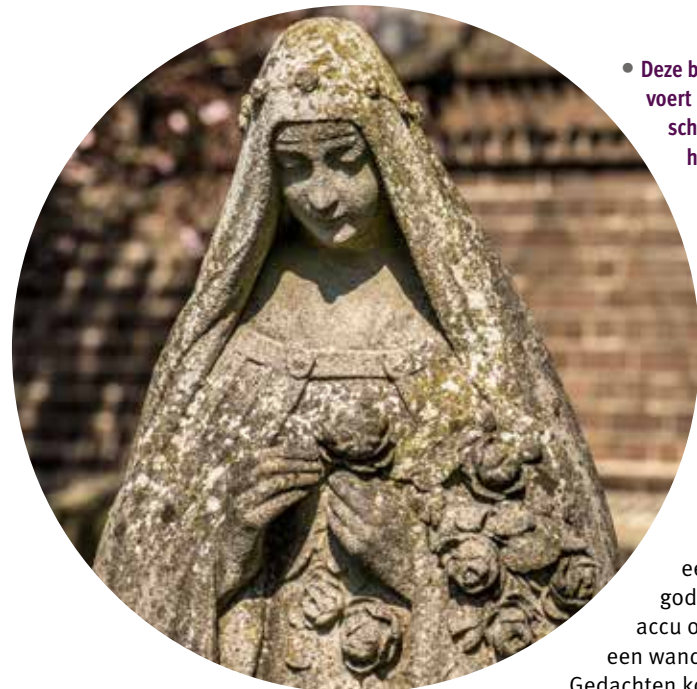
6	Geloof in je landschap	
	Dag 1 • Hof Espelo → Oldenzaal	16
	Dag 2 • Tankenberg → Volthe	38
	Dag 3 • Tilligte → Vasserheide	74
	Dag 4 • Tubbergen → Saasveld	94
	Dag 5 • Saasveld → Zenderen	114
	Dag 6 • Deldeneresch → Beckum	142
	Dag 7 • Boekelo → Hof Espelo	176
206	Bronnen	
207	Illustratieverantwoording	
208	Over de auteur	
208	Colofon	

Geloof in je landschap

Het Hilligenpad gaat over geloof én landschap. Ze zijn nauw met elkaar verbonden. In het landschap vind je talloze plekken die te maken hebben met geloof en bijgeloof van mensen door de jaren en zelfs eeuwen heen. Het Hilligenpad voert je langs tachtig van deze plekken. Langs voor de hand liggende landschapselementen uit het christelijke geloof, zoals Mariakapellen, kloosterpaden en een historische 'preekstoel'. Maar ook langs grafheuvels en urnenvelden uit de voorchristelijke tijd. En langs plekken met verhalen die je misschien nog niet

kent, zoals het verhaal achter de duivelssteen, voorspellingen van een toverkol en brooduitdeling nieuwe stijl. Ook relatief nieuwe plekken komen voorbij, zoals een hedendaagse bezinningstuin. De beschrijvingen zijn gebaseerd op feiten, maar vaak ook op legendes en sagen. Want dat is de cultuur van de 'oale grond' van Twente die nog steeds leeft, ook nu nog in de eenentwintigste eeuw. Of misschien wel juist nu, omdat veel

• **Het landschap rond het Hilligenpad is prachtig, zoals dit mystieke landschap in de buurt van Rossum.**

• **Deze bezinningsroute voert langs oude landschapselementen uit het christelijke geloof, zoals Mariakapellen en landkruisen.**

spiratie geven om opnieuw te gaan geloven, in eigen kunnen, in de zin van het leven of misschien wel in een of meerdere goden. Zo kan de accu opladen tijdens een wandeling in het bos.

Gedachten komen tot rust aan de rand van een kabbelende beek. En ideeën ontstaan tijdens een picknick in het gras. Het tempo en de cyclus van de natuur en de seizoenen, maken dat we kunnen ontspannen.

mensen minder houvast hebben door de ontzuiling en op zoek zijn naar identiteit en zingeving. Misschien kan het Hilligenpad ook jou inspireren op je wandeling.

Geloof

Zolang de mens bestaat, bestaat het geloof. Of het nu geloof in geesten betreft of tovenarij, de duivel of in een of meerdere goden; geloof is van alle tijden. De meeste mensen zijn op zoek naar iets waaraan je houvast hebt, of waar je hoop en inspiratie uit put. 'Zolang je er maar in gelooft, gaat het wel lukken', is een veelgebruikte uitdrukking. Op het werk of in je privéleven, geloof in wat je doet is belangrijk. Hoe vaker je stappen zet waarin je niet gelooft, hoe meer je van jezelf verwijderd kunt raken. De natuur en het landschap kunnen je in-

Moderne pelgrimage

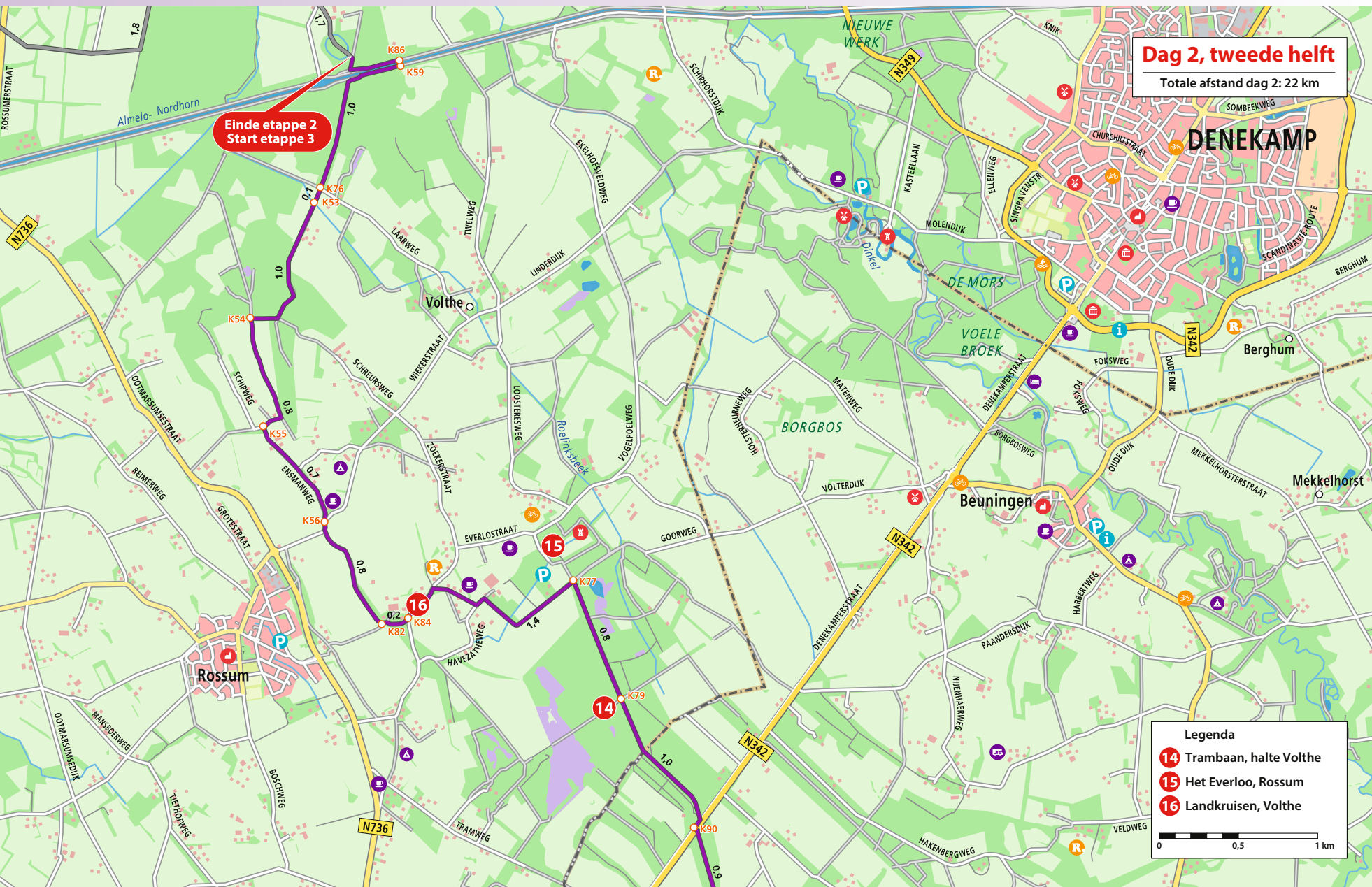
Niets is zo veranderlijk als de mens. En ook ons landschap verandert continu. Het is als een spiegel voor ons. Oerbos is heide geworden, heidegebieden werden akkers. Veen is afgegraven om als turf te verbranden, wegen en kanalen zijn aangelegd voor transport. Boerderijen werden dorpen en dorpen werden steden met fabrieken, distributie- en datacentra. Een dynamisch landschap. Sommige delen van ons landschap zijn gelukkig niet veranderd. In Twente vind je relatief veel 'oale grond': plekken waar mensen, planten en dieren al eeuwenlang een plaats hebben. Waar

je nog volop landschapselementen ziet die jou vertellen hoe de wereld er vroeger uitzag en hoe de mensen toen leefden. En waar ze in geloofden. Het Hilligenpad voert je langs deze historische elementen met hun verhalen. Het landschap rond het Hilligenpad is wonderschoon. Elk seizoen is een wedergeboorte van de natuur. Sta eens stil bij de vergezichten vanaf de stuwwallen. Verbaas je over de eeuwenoude grafheuvels. Luister naar het geluid van de bosuil in de schemering. Het landschap zit vol met inspiratie voor jou. Laat het op je inwerken tijdens jouw wandeling over het Hilligenpad. Een moderne pelgrimage door het Twentse landschap.

• **De pelgrimage is verdeeld over zeven wandeldagen die voeren door verschillende landschappen, in Twente 'oale' grond genoemd: oude grond waar mensen, planten en dieren al eeuwenlang leven.**

Praktisch: route en app
Het Hilligenpad is een zevendaagse rondwandeling die start bij bezoekerscentrum Hof Espelo van Landschap Overijssel. In zeven etappes kronkelt de route hiervandaan door het Twentse landschap, om uiteindelijk weer terug te komen bij het begin. De pelgrimage is verdeeld over zeven etappes, maar je kunt de wandeldagen natuurlijk inkorten of juist langer maken. Of in een andere volgorde lopen. En wil je langer op een bepaalde plek blijven, dan moet je dat zeker doen. De route kun je vinden op de overzichtskaart achter in dit boekje en op de gedetailleerde kaarten per etappe. Daarnaast vind je de route in de app 'Wandelen in Overijssel'. Ook vind je daar plekken om te overnachten of kijk op landschapoverijssel.nl/hilligenpad en twickel.nl/hilligenpad voor meer informatie.

Dag 2, tweede helft
 Totale afstand dag 2: 22 km

Legenda

- 14 Trambaan, halte Volthe
- 15 Het Everloo, Rossum
- 16 Landkruisen, Volthe

0 0,5 1 km

Visserij op Hof Espelo

Hof Espelo

Zo, nu ben je dan echt begonnen aan je pelgrimstocht. Onbewust zet je in je leven heel vaak voor het eerst stappen op een nieuwe weg. Soms gaan die gepaard met moed en vertrouwen in een voorspoedige reis maar vaak ook met een onwennig zoeken. Hoe is dat voor jou? Welke eerste stappen kun je je nog goed herinneren? En welk gevoel hoorde daarbij?

Hier, bij de visserij op Hof Espelo, staan we stil bij het tegenovergestelde van het dappere, onwennige zoe-

ken: namelijk het houvast aan een ritme. Tot ver in de twintigste eeuw leefden katholieken namelijk volgens een vastomlijnd jaar- en weekpatroon. Zo vastten zij elke vrijdag. Dat betekende in de praktijk dat ze geen vlees mochten eten. Wat zette je dan op tafel? Vis! Zo werd vrijdag visdag. Lange tijd was die vis er voornamelijk voor de rijke bovenlaag. De welgestelden kweekten de vis in speciale vijvers. Het was een dure grap om die visvijvers uit te diepen. Je ziet ze dan ook vooral bij kloosters, kastelen en door grachten omringde huizen. Ook hier op het oude Hof Espelo legden katholieke bewoners in de zeventiende eeuw een visvijver aan waarin voornamelijk karpers zwommen. Inmiddels zijn de katholieke regels hier flink versoepeld. Toch heeft dat er niet toe geleid dat het fenomeen 'vrijdag visdag' is verdwenen. Vrijdag is namelijk ook de dag dat vissers in de vroege ochtend in de haven terugkeren en je daar dus een lekker vers visje kunt kopen. En: in veel families zit het ritme van een visje op vrijdag nog steeds ingebakken.

• Vrijdags werd er door de katholieken gevestigd en werd de vleesmaaltijd vervangen door vis. Om vis te kweken werden er speciale visvijvers aangelegd.

• De visvijver op Hof Espelo is in de zeventiende eeuw aangelegd door katholieke bewoners. Tegenwoordig wordt er geen vis meer gevangen, maar allerlei insecten en amfibieën zoals de poelkikker vinden er een fijne leefomgeving.

Het Haagse bos

Losser

Hier ben je te gast in het Haagse Bos. Ruim honderd jaar geleden werd dit terrein aangekocht door textielabrikant Albert Jan Blijdestein die het vooral inrichtte voor houtproductie. Hij liet verhoogde kweekbedden aanleggen, zogeheten rabatten, en plantte daarop jonge naaldbomen. Inmiddels is Na-

tuurmonumenten eigenaar van het gebied en is het productiebos langzaam omgevormd tot een gevarieerd bos; een groene oase waarin allerlei planten- en diersoorten zich thuis voelen. En niet alleen zij, ook wij mensen hebben baat bij het bos. De term ‘bomenknuffelaar’ wordt soms gebruikt om natuurliefhebbers

- Onder andere de bosuil vindt hier zijn thuis.

in een hoek te zetten. Maar sinds de opkomst van het uit Japan overgewaarde shinrin-yoku, oftewel bosbaden, krijgen knuffelaars meer credits. Er is veel onderzoek gedaan naar het positieve effect van natuur op gezondheid. Zo kan het openstellen van al je zintuigen in een bos leiden tot een lagere bloeddruk, lagere waarden van het stresshormoon cortisol en zo een boost geven aan het immuunsysteem en depressie of angstgevoelens verminderen. Bosbaden kan op allerlei manieren. Vertraag je pas en wandel in *slow motion* door het bos, terwijl je bewust probeert alles in je op te nemen: geuren, kleuren, vormen en geluiden. En voel eens aan de bladeren, de schors of het mos. Als je het met aandacht doet, is het omarmen van een boom minstens zo heilzaam als een menselijke knuffel.

- Het Haagse bos leent zich goed voor het uit Japan overgewaarde Shinrin-yoku, ofwel bosbaden. Vertraag je pas en probeer bewust alles in je op te nemen: geuren, kleuren, vormen. Voel eens aan de bladeren, de schors of het mos. En luister, hoor je de vogels?

Mariakapel

Tankenberg

Op deze tweede pelgrimsdag beginnen we bij een fraaie Mariakapel. Maria raakt als moeder van Jezus, of 'moeder Gods', vooral katholieke gelovigen recht in het hart. Ze is sterk maar tegelijkertijd toegankelijk, zacht en vrouwelijk. Een van de belangrijkste gebeden in de katholieke kerk richt zich rechtstreeks tot haar: het Weesgegroet. Daarmee vragen gelovigen of Maria voor hen wil bidden. Soms zetten ze dat samen met het Onzevader in als vorm van meditatie en gebruiken daarbij je een rozenkrans, een gebedssnoer met kralen en een kruisje. De kralen gaan een voor een door de handen; bij de grote kralen wordt een onzevader gebeden, bij de kleine een weesgegroetje en bij het kruis volgt een geloofsbelijdenis. Het gaat daarbij niet zozeer om de letterlijke woorden, maar meer om de herhaling: een soort mantra dat je losweekt van alledaagse gedachtespinsels. Terug naar de Mariakapel, waarin een beeld staat van Maria en het kind Jezus. De kapel is gebouwd na de Tweede Wereldoorlog om Maria te bedanken omdat Oldenzaal bijna ongeschonden uit de oorlog kwam. Tegelijkertijd was het de plek om oorlogsslachtoffers uit de omgeving te herdenken. De bevolking van Oldenzaal was meteen enthousiast over de komst van de kapel; er waren talloze vrijwilligers die wilden helpen bij de bouw. Zo stelde een nabije buur zijn schuur open voor de beeldhouwer die het Mariabeeld maakte. Dat past goed bij het Twentse noaberschap, waarin

noabers (buren) het vanzelfsprekend vinden om elkaar bij te staan en een oogje in het zeil te houden. De kapel is opgetrokken uit Bentheimer zandsteen. Met paard-en-wagen werden de stenen vanuit Bentheim naar de Tankenberg gebracht. Aan de

• **Deze Mariakapel is vlak na de Tweede Wereldoorlog gebouwd. Hier konden bezoekers Maria danken dat Oldenzaal de oorlog was doorgekomen en tegelijkertijd werden de oorlogsslachtoffers herdacht.**

linkerkant heeft de kapel een torentje met bovenin galmgaten. Op initiatief van de noabers is daar in 2013 een

• **De kapel die met hulp van vrijwilligers is gerealiseerd is gewijd aan Maria. Op het kleine altaar staat een beeldje van Maria met kind.**

zogenoemd angelusklokje in gehangen. Zo'n klok werd vroeger dagelijks om zes uur 's morgens, op het middaguur en om zes uur 's avonds geluid als oproep om te bidden. Wil je de klok horen luiden? Deze klinkt alleen om twaalf uur 's middags en om zes uur 's avonds. Misschien was zes uur 's morgens voor de noabers wat te vroeg.

Vassergrafveld

Vasserheide

Je las het al eerder: je bent hier in een gebied dat al in de prehistorie werd bewoond. De stuwwal stak toen als een soort eiland hoog en droog uit boven de omliggende moerassen. We vinden hier dan ook nog volop prehistorische sporen zoals grafheuvels, urnenvelden en ook

akkertjes uit de ijzertijd, de zogenoemde raatakkers. Het Vassergrafveld is misschien wel het bekendste grafheuvelveld van Nederland. Het rijksmonument bestaat uit twintig grafheuvels uit de bronstijd. Voor veel mensen is het moeilijk zich voor te stellen of te accepteren dat het

- Een sjamaan of geestelijk leider begeleidt de groep nabestaanden op weg naar de laatste rustplaats van de overledene; de grafheuvel.

Op de foto zie je een groep ernstige, misschien wel verdrietige mensen onder leiding van een sjamaan of geestelijk leider. Een processie zoals die bijvoorbeeld heeft kunnen plaatsvinden bij een begrafenis op weg naar de laatste rustplaats van een familielid of dierbare. De groep houdt halt bij de grafheuvels. Die liggen net buiten het dorp, op een wat hoger gelegen zandrug. De overleden dierbare wordt bijgezet in de heuvel waarin ook zijn voorouders zijn begraven. Wellicht krijgt hij een grafgift mee. Een bijl? Of een beker, voor de dorst in het hiernamaals? Wat zou jij graag meekrijgen voor een goede start in een volgend leven?

- Op dit grafveld is onder andere een urn uit 1100-1500 voor Christus gevonden, waarvan de schouder is versierd met lijnen en de buik met verticale banen.

leven ophoudt na de dood. Het geloof in het hiernamaals is dan ook van alle tijden. Grote kans dat ook onze prehistorische voorouders hoopten op een nieuwe vorm van bestaan in het hiernamaals. Helemaal zeker weten we dat niet. Feit is dat in deze grafheuvels tijdens archeologisch onderzoek niet alleen menselijke bot- en asresten zijn gevonden, maar ook aardewerken potten en bronzen bijlen. Waarschijnlijk zijn die meegegeven als grafgift voor de overledene. Hoe de rituelen en begrafenissen er in de oudheid er precies uitzagen, zullen we nooit met zekerheid weten. Wel kan het fenomeen 'living history' ons helpen om een beeld te vormen. Dat is ook hier gebeurd op de Vasserheide.

← Het Vassergrafveld is misschien wel het bekendste grafheuvelveld van Nederland. Het rijksmonument bestaat uit twintig grafheuvels uit de bronstijd. Misschien hebben hier zo'n 3000 jaar geleden rituele processies plaatsgevonden bij begrafenissen.

J e bent onderweg al verschillende landkruisen en stenen tegengekomen die de grens markeren tussen verschillende markegronden. Hier zie je een eik van zo'n vijfhonderd jaar oud die ook dienstdeed als grenspost. Daarom heet hij Kroezeboom, dat verwijst naar 'kruisboom' of 'loakboom' ('loak' is het Twentse woord voor grens). Aan de voet van de boom staat een kapelletje dat in Twentse stijl is opgetrokken. De reusachtige Kroezeboom lijkt zijn armen beschermend uit te spreiden over de kapel. Het heeft iets mystieks, iets dat al heel lang zo

aanwezig is. Maar schijn bedriegt, want het kapelletje dateert uit 1944. Voor die tijd stond er een gemetselde stenen versie met een Heilig Hartbeeld achter een hek. In de zestiende en zeventiende eeuw heeft er een 'hilligen huesken' gestaan, een veldkapelletje zoals je dat op de eerste wandeldag hebt gezien. In die periode hielden katholieken onder deze Kroezeboom hun diensten, nadat ze uit hun eigen kerk verdreven waren

- De circa vijfhonderd jaar oude Kroezeboom is een van de oudste eiken van Nederland.

door de protestanten. Met een provisorisch altaar en een rondtrekkende priester gingen ze hier in het geheim naar de mis.

De Kroezeboom is een van de oudste eiken van Nederland. Inmiddels heeft de boom een holle stam. Toch maakt de eik een vitale indruk: de kroon is dicht vertakt, vol knoppen en in de herfst ligt de grond bezaaid met eikels. Nog altijd is de Kroezeboom een plek waar lokale bewoners bijeenkomsten organiseren. Zo wordt hier de lijdensweg van Jezus nagespeeld in een lokale variant van *The Passion*, krijgt de eik regelmatig bezoek van

vredesbewegingen en worden er huwelijken gesloten. Bijzonder hoe mensen al eeuwenlang samenkomen op dezelfde plek en er steeds verbinding zoeken met het hogere. Mischien omdat op deze plek maar liefst 37 zogenoemde leylijnen of energiebanen zouden samenkomen?

- De Kroezeboom is al eeuwenlang een belangrijke plek voor mensen. In de zestiende en zeventiende eeuw hielden katholieken hier hun diensten, nadat ze uit hun eigen kerk verdreven waren door de protestanten. En nog is de boom in trek voor evenementen, van vredesbijeenkomsten tot en met huwelijken.

Zoals je inmiddels wel hebt gemerkt, is het katholicisme sterk in Twente verankerd. Je bevindt je hier echter op een uitzonderlijke locatie: 't Stift is namelijk sinds 1626, sinds de Reformatie, protestants. 't Stift kent een rijke historie, met religieuze en adellijke ingrediënten en is tegenwoordig een beschermd dorpsgezicht en rijksmonument. Op de plek waar je nu de kerk ziet staan, stond eeuwen terug een kapel. In de elfde eeuw werd deze kapel aan ridder Hugo van Buren geschonken. Hij leidde er een teruggetrokken leven. Ook stichtte hij een commune, een religieuze geloofsgemeenschap. Deze commune van Weerselo werd steeds groter en uiteindelijk opgenomen in de benedictijnerorde, een

streng katholieke kloosterorde. Dit klooster was het eerste dubbelklooster (voor mannen én vrouwen) in Overijssel. In het begin van de dertiende eeuw vertrokken de paters echter naar Utrecht. De nonnen bleven op 't Stift. Vanaf dat moment kwamen er steeds meer vrouwen van de Overijsselse adel op het klooster wonen. Volgens de een voor een goede opvoeding en goed onderwijs, volgens de ander omdat er voor deze juffers geen geschikte partner uit de adellijke stand was gevonden. Langzaam vervaagden de strenge benedictijnse regels en kort na 1500

- **Het kleine kerkje van 't Stift is een van de weinige protestante kerken in het overwegend katholieke Twente.**

werden ze officieel afgeschaft. Het klooster veranderde in een vrij, adellijk 'sticht'. De bewoners legden nog wel de geloften van gehoorzaamheid en kuisheid af, maar die waren niet zo streng als de kloosterlingen gewend waren. Zo konden de Stiftsdames probleemloos lange tijd buiten de muren van 't Stift verblijven en mochten ze uittreden om alsnog te trouwen. Binnen de muren was er met een dagelijkse mis en andere liturgische vieringen wel degelijk sprake van religieuze gezamenlijkheid. Toen Oldenzaal in 1626 op de Spanjaarden was veroverd, besloten de Staten van Overijssel dat ook in Weerselo een gereformeerde predikant

- **Naast de kerk en enkele omliggende panden zoals de pastorie, is ook de waterput beschermd als monument.**

moest worden aangesteld. De Stiftskerk werd van haar katholieke karakter ontdaan en werd op calvinistische wijze heringericht. In 1809 bekrachtigde koning Lodewijk Napoleon opnieuw de protestantse status van de kerk, die op dat moment toch te klein was voor het grote aantal katholieken in Weerselo. De Stiftsgemeente is tegenwoordig nog altijd verbonden aan de Protestantse Kerk in Nederland (PKN). Verschillende panden, zoals de kerk, Stifthuis, pastorie, Storkenhuis en ook de waterput in het midden van 't Stift, zijn beschermde rijksmonumenten.

- **Het interieur van de Stiftskerk is sober en is van alle katholieke decoratie ontdaan. In 1626 werd de Stiftskerk protestants en is dat altijd gebleven. De kerk is nog altijd verbonden aan de Protestantse Kerk in Nederland.**

Karmelietenklooster

Zenderen

In 1855 streek in Zenderen de orde van de karmelieten neer. Op landgoed Het Hulscher bouwden zij hun klooster. De karmelietenorde werd in 1209 gesticht aan de voet van de berg Karmel, in Israël. Zij is voortgekomen uit een groep kruisvaarders en pelgrims op weg naar het Heilige Land. Velen van hen vestigden zich op de berg, waar ze zich uiteindelijk aan-

ensloten tot een kloosterorde. Ze leefden in de geest van de profeet Elia, die zij als hun geestelijk vader zagen. Nadat de karmelieten uit Palestina

- De karmelietenorde vestigde zich in 1855 in Zenderen. Het karmelietenklooster is tegenwoordig een kloosterverzorgingshuis waar aan aantal paters nog steeds volgens de kloosterregels leeft.

- Glas-in-lood-raam met daarin een Jerusalemkruis.

werden verdreven door de Saracenen, trokken ze naar Europa. Tot de Reformatie waren er meerdere karmelietenkloosters in Nederland, die daarna allemaal zijn opgeheven. In 1853, nadat de bisschoppelijke hiërarchie was hersteld, werd vanuit België een karmelietenklooster gesticht in Boxmeer. Dat was de uitvalsbasis voor de oprichting van het klooster in Zenderen, twee jaar later. In 1860 openden de kloosterlingen hun eigen seminarie Sancti Alberti voor de opleiding van priesters. Het sportveld van dit seminarie werd in de twintigste eeuw omgetoverd tot de hiervoor besproken sortimentstuin. Het kloosterleven van de karmelieten was strak gepland: vroeg opstaan om vervolgens gebed, meditatie en arbeid af te wisselen. De leidraad voor hun bezigheden was nadenken en anderen leren nadenken. Onderwijs was heel belangrijk. De paters leverden een grote bijdrage aan het katholieke voorgezet onderwijs in Twente. Zo werd in Hengelo Lyceum de Grundel gesticht en ook op andere plekken richtten zij scholen op. Nog altijd vallen verschillende Twentse middelbare scholen onder de koepel van Stichting Carmelcollege. Tegenwoordig is het karmelietenklooster een kloosterverzorgingshuis waar een aantal oude paters nog steeds een kloosterleven leidt. De tuin bij het klooster is het bezoeken waard, je vindt er onder andere een mooi Mariabeeld.

Heilige eiken

Deldeneresch

Op deze plek stond ooit een drietal monumentale eiken. De bomen stonden midden in de marke Deldeneresch, aan de weg van de Esschool naar Erve Wanink. Ze werden heilige bomen genoemd, omdat hier in de oudheid gepredikt zou zijn en ook recht werd gesproken. Het fenomeen ‘heilige bomen’ verdient wat uitleg. De behoefte om bepaalde plekken aan te wijzen als heilig

→ **‘Breedgetakte eiken, de zogenaamde heilige eiken. Het zijn zeer zware boomen, één van dezen aan zijn voet reeds in drieënorsch uitlopende, vormt al ’t ware een stoel. De overlevering zegt dat hij in den Lebuïentijd als predikstoel werd gebruikt.’**

↓ **De behoefte om bepaalde plekken aan te wijzen als ‘heilig’ is van alle tijden en van alle volken. Voor de komst van het christendom, koos men bijvoorbeeld een boomheiligdom als plek om te bidden of te offeren.**

lig is van alle tijden en van alle volken. Voor de komst van het christendom, koos men die plekken in de natuur. Bijvoorbeeld op een verhoging in het landschap, of – je raadt het al – bij een indrukwekkende boom. Hier

De Heilige boom van Delden

Delden - de Deldeneresch Eiken

kwam men samen om de goden te vereren, te bidden of een offer te brengen. Bij zo’n boomheiligdom konden ook belangrijke bijeenkomsten plaatsvinden, zoals rechtspraak. In Europa waren het de Kelten en Germanen die rond het begin van onze jaartelling heilige bomen kozen om hun rituelen uit te voeren. Vooral de eik en de linde werden als heilig bestempeld. Wellicht gebeurde dat ook hier op de Deldeneresch. Een toeristische gids uit 1910 verhaalt over: ‘(...) breedgetakte eiken, de zogenaamde heilige eiken. Het zijn zeer zware boomen, één van dezen aan zijn voet reeds in drieënorsch uitlopende, vormt al ’t ware een stoel. De overlevering zegt dat hij in den Lebuïentijd als predikstoel werd gebruikt.’ Lebuïnus was een missionaris uit de achtste eeuw die de opdracht kreeg om onder andere Overijssel te kerstenen. Met de

• **Een storm maakte een einde aan het boomheiligdom. Ter gelegenheid van de uitbreiding van het Hilligenpad, zijn opnieuw drie eiken geplant. Zo gaat het verhaal niet verloren en dragen we bij aan het streekeigen coulisselandschap van Twente.**

komst van het christendom werd natuurverering verboden en veel heilige bomen zijn omgehakt. Sommige bleven gespaard. Daar werd dan wel vaak een kruis of kapelletje bijgeplaatst. Zo bleef de bezoekersstroom op gang en kon de missionaris de plek handig inzetten om zijn boodschap te verkondigen. Misschien deed Lebuïnus het ook zo.

Een storm maakte in 1927 helaas een einde aan twee van de drie eiken. De laatste van de drie is kort na 1945 omgewaaid. De Hellendoornse dichteres Johanna van Buren, die in oktober 1928 de bomen bekeek, dichtte:

**O, oale heilige beume
Biej Delden an den esch
lej hebt mij zoe bevangen
En ’t is mij good ewest**

Ter gelegenheid van de uitbreiding van het Hilligenpad, zijn opnieuw drie eiken geplant. Zo gaat het verhaal niet verloren en dragen we bij aan het streekeigen coulisselandschap van Twente.

Noordmolen Deldeneresch

Ooit stonden hier twee watermolens langs de Oelerbeek: een korenmolen en een oliemolen. De korenmolen maalde meel uit rogge, boekweit en mout. Deze werd in 1825 afgebroken omdat de concurrentie van windmolens te groot werd. De molen die er nu nog staat, is een oliemolen. Hier sloeg men lijnolie uit vlaszaad. En nog altijd houden vrijwilligers dit proces gaande. Wist je dat de molen in allerlei religies symbool staat voor omvorming, voor diepgaande verandering? Al in de vierde eeuw verbond kerkvader Augustinus het proces van graan tot brood met het proces dat doopleerlin-

gen ondergaan ter voorbereiding op de doop. Als graankorrels worden zij tot meel gemalen en – tijdens de doop – met water besprenkeld. ‘Toen jullie het vuur van de heilige Geest ontvingen, zijn jullie als het ware gebakken’, aldus Augustinus in preek 272.

Ook in landen met een boeddhistische traditie zoals China, Tibet en India hebben molens een spirituele betekenis. In de boeddhistische leer staat het draaien van gebedsmolens

- **De Noordmolen is een oliemolen. Via de zware molensteen wordt olie geperst uit zaden.**

- **Vrijwillige ‘olieslagers’ slaan hier nog altijd lijnolie uit vlaszaad.**

Maar ook zonder religieuze duiding is de Noordmolen een prachtige plek. In een wereld vol haast en afleiding, kan het geluid van zacht stromend water of het repetitieve draaien van het molenrad zorgen voor een kalmerend effect.

en gebedswielen symbool voor de dharma, het Wiel van Verandering. Het idee erachter is dat de positieve energie van de gebeden, de mantra's, in beweging komt wanneer het gebedswiel draait.

- **Molens staan in allerlei religies symbool voor verandering. Maar ook los van symboliek hebben het stromende water en het repetitief draaiende molenrad op sommigen een kalmerend effect.**

Levensboom op landgoed Het Stroot Tweekelo

Landgoed Het Stroot werd in 1819 gesticht door Johanna Berendina Roessingh, geboren van Heek. Toen haar neef Gerrit Jan van Heek het goed in 1865 kocht op de veiling van haar nalatenschap, stond er een eenvoudig zomerverblijf. Pas in de twintigste eeuw kreeg het landgoed zijn huidige vorm en nog altijd is het in handen van de achterkleinkinderen van Van Heek.

Bijzonder zijn de tuinen van Het Stroot. Tuinarchitect Pieter Watzte legde voor de Van Heeks de formele tuin aan en plantte in 1876 de toen

zeldzame reuzenlevensboom oftewel *Thuja plicata*. Aanleiding was de geboorte van dochter Bertha van Heek. De *Thuja plicata* stamt uit de familie van de cipres, op zijn beurt weer familie van de ons vertrouwde conifeer. De soort komt uit westelijk Noord-Amerika en is daar van belang voor de houtoogst.

• **De reuzelevensboom werd in 1876 geplant ter ere van de geboorte van dochter Bertha van Heek. Inmiddels is de boom met een omvang van minstens 30 bij 30 meter de grootste van Nederland.**

- De tuinen van landgoed Het Stroot zijn aangelegd door tuinarchitect Pieter Watzte in opdracht van Gerrit Jan van Heek.
- Ecoloog Suzanne Simard groeide op tussen de levensbomen en ontdekte dat het sociale, communicatieve wezens zijn met in hun middelpunt een moederboom die via een ondergronds netwerk van schimmels de bomen om haar heen steunt.

De Canadese ecoloog Suzanne Simard groeide als houthakkersdochter op tussen de levens- en andere bomen en ontdekte dat het sociale, communicatieve wezens zijn met in hun middelpunt een moederboom. Via een ondergronds netwerk van schimmels – een soort *wood wide web* – ondersteunt moeder de bomen om haar heen. Ze zou zelfs signalen afgeven als ze wordt aangevallen door insecten, zodat andere bomen daarop kunnen reageren. Het baanbrekende onderzoek van Simard toont aan dat het woud één groot samenwerkingssysteem is, waar wij mensen een voorbeeld aan kunnen nemen. Levenslessen van levensbomen dus. De levensboom op Het Stroot wordt gelukkig niet geoogst, maar doet dienst als sierboom. Inmiddels is hij uitgegroeid tot de grootste in Nederland; een woudreus van minstens 30 bij 30 meter. Sta je er binnenin, dan zie je talloze vertakkingen die uit de machtige hoofdstam ontspruiten, als een octopus die zijn armen verheft. Ondanks droogte en ouderdom bezit

de boom veel groeikracht. Elk jaar moet hij flink teruggesnoeid worden om te voorkomen dat hij de tuin overgroeit.

